

Innledning

Tryggere Ungdom (TU) er en landsdekkende ideell ungdomsorganisasjon med ca. 400 medlemmer. Vi er ungdomsorganisasjonen til Foreningen Tryggere Ruspolitikk. Vårt mål er en human og evidensbasert ruspolitikk.

Vi er kritiske til utvalgets mandat. Vi mener det ikke finnes tilstrekkelig grunnlag for å straffe de brukerne som ikke defineres som avhengige. Straff er det sterkeste virkemiddelet staten kan bruke mot individet, og skal være siste utvei når andre reaksjonsmåter har feilet. Bruk av et slikt virkemiddel skal begrunnes godt, både prinsipielt og empirisk. Det finnes ikke vitenskapelig støtte for påstanden om at straff for rusbruk hjelper med å redusere bruk, skader eller overdoser, for noen brukergrupper.

Tvilsomme premisser i mandatet

Vi er uenige i flere av premissene i mandatet. Den mest grunnleggende uenigheten er den vi nevnte i innledningen. Vi mener det er feil å legge til grunn at straff fortsatt skal brukes i ruspolitikken. NOU 2019:26 "Fra straff til hjelp" gikk grundig gjennom empirien på feltet, og kom frem til to konklusjoner som ligger til grunn for vårt syn på straff ruspolitikken: 1) Det er ikke noen sammenheng mellom straffenivå og bruk, og 2) straff er stigmatiserende og volder skade på individet. Nylig publiserte også The Lancet en [lederartikkel](#) hvor de tar til orde for å slutte med straff av brukere som virkemiddel i ruspolitikken.

Under punktet om straffeprosessuelle tvangsmidler står følgende: "*Blant annet skal utvalget utrede om det i forholdsmessighetsvurderingen i større grad kan legges vekt på at bruk av narkotika er et stort samfunnsproblem*" Dette fremstår for oss som en instruks til utvalget om å kartlegge hvordan man kan unngå tydelige presiseringer fra Riksadvokaten om forholdsmessighet. Utvalget bes om å legge til grunn at flere tvangsmidler reduserer samfunnsproblemer knyttet til rusbruk. Samtidig vet vi at politiet har brukt ulovlige, uforholdsmessige straffeprosessuelle tvangsmidler i flere tiår - og at bruken av rusmidler økte i de samme tiårene. Det er heller ingenting som tyder på at antallet brukere har økt etter presiseringen fra Riksadvokaten og påfølgende endret praksis i politiet. En ting som derimot kan slås fast, er at bruk av straffeprosessuelle tvangsmidler er en stor belastning for individet, og det å bli tvunget til å kle seg naken, eller avlegge en blodprøve, kan i enkelte tilfeller oppleves som mer belastende enn straffen i seg selv. Å utsette rusbrukere for denne belastningen uten å kunne vise til dokumentasjon som tilsier at det er formålstjenlig, er et

ubegrunnet sjansespill som kan få alvorlige konsekvenser for livene til en allerede utsatt gruppe.

Et annet premiss vi stiller oss kritiske til er at *“beslag og tilintetgjøring av narkotika er viktig for å hindre spredning av stoffer med skadepotensial og til å motvirke bruk og etterspørsel”*.

Vi klarer ikke å finne tydelige eksempler på at rusbruk i befolkningen har blitt påvirket nevneverdig av større beslag. Dette er nok en påstand utvalget bes legge til grunn uten at det presenteres noe videre dokumentasjon. At større beslag skal få ned selve *etterspørselen* etter narkotika fremstår for oss som enda mindre plausibelt.

Om straff som virkemiddel

Høyesterett definerer straff som “et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertreddelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde”. Det ligger altså i straffens natur at den skal være en påkjønning, og i forlengelsen av dette at det å bli straffedømt kan føre til en forverret livssituasjon. NOU 2019: 26 “Fra straff til hjelp” - som vi merker oss at regjeringen har valgt å sette totalt til side - understreket at straff også medfører stigmatisering og utenforskap. Med andre ord: straff skader. Det er bred enighet om at en vanskelig livssituasjon øker individets sårbarhet for rusavhengighet, og derfor mener TU at det er rimelig å anta at regjeringens tilnærming vil virke mot sin hensikt: at den kan bidra til å gjøre brukere mer sårbare for avhengighetslidelser.

Prinsipielle problemer med en selektiv straffelinje

Skadefølgeprinsippet

I tillegg til at vi frykter at straff kan ha utilsiktede negative konsekvenser for individet, mener vi også det er prinsipielt problematisk å bruke det på måten som det legges opp til i utvalgets mandat. Skadefølgeprinsippet tilsier at straff skal brukes som reaksjon på handlinger som i sin natur forårsaker betydelig skade. Tyveri, vold, overgrep og hærverk er eksempler på handlinger som ikke kan gjennomføres uten en skadelidende part. Men når det er snakk om rusbruk, er det ikke like enkelt. Det er mulig å ruse seg uten at det skader deg selv eller andre, og siden denne regjeringen vil rette straffetrusselen mot brukere uten et avhengighetsproblem, vil den nødvendigvis ramme den mindre problematiske rusbruken, der det er minst sannsynlig at skade vil forekomme. TU mener det ikke er i samsvar med skadefølgeprinsippet å straffe en handling fordi skade *kan* forekomme. Derfor mener vi at regjeringens foreslåtte anvendelse av straff ikke har dekning i skadefølgeprinsippet.

Vanskelig å skille mellom brukergrupper

Sentralt i utvalgets mandat er oppdraget om å utforme skille mellom ulike grader av avhengighet, for å kunne bestemme hvem som skal slippe straff og ikke. Mandatet fremsetter tre kategorier. Det skiller mellom de med ”rusavhengighet”, ”begynnende rusavhengighet”, og i en tredje kategori finnes følgelig de som ikke har noen av delene. Disse tre kategoriene gjenspeiler ikke det komplekse fenomenet avhengighet er. Eksempelvis er det vanskelig å skulle vite hvor en person som har slitt med avhengighet, men nå er på bedringens vei, ville havnet. Inndelingen i mandatet impliserer at veien til rusavhengighet er ”enveiskjørt”, men realiteten er at dette er en tilstand mange opplever å bevege seg inn og ut av med tiden. TU mener også det er grunnleggende problematisk å la tre jurister definere avhengighet, da vi anser dette for å være et medisinskfaglig spørsmål. Vi har også vanskelig for å se for oss at politiansatte skal kunne skille mellom disse brukerne på en treffsikker måte ute i tjenesten, da avhengighet ikke alltid er synlig, og heller ikke kan avdekkes gjennom blodprøver eller lignende.

Konklusjon

Til grunn for utvalgets arbeid ligger en uvitenskapelig antagelse om at straff av mennesker som bruker rusmidler er formålstjenlig. Vi er uenige i det premisset, og mener derfor at utvalget burde legges ned.